

värd är nya fakta om kungens självbild, att han år 1788 och en tid framöver betraktar sig som Europas frimurarfurste.

Som en kontrast till frimureriet som ett storpolitiskt verktyg i Gustaf III:s händer följer ett kapitel om 1780-talsmystiken inom den inre hovkretsen. Anderberg kompletterar Martin Lamms beskrivningar av mystikerna Plommenfelt, Björnram och Ulflou i *Upplysningstidens romantik II* (1920) med nytt arkivmaterial, källor som numera är publicerade av Kjell Lekeby i textsamlingen *Gustaviansk mystik* (2010). Anderbergs fullt rimliga slutsats är att Gustaf III med några undantag distanserade sig från deras verksamhet. Han visar dessutom med vilket intresse Gustaf III ägnade sig åt frågan om den medeltida tempel(herre)ordens historiska respektive mytiska ursprung – huruvida det fanns en legitim historisk succession mellan denna riddarorden och frimurarorden i Sverige. Tanken var att en sådan relation kunde ge fördelar i förhandlingar med europeiska frimurarsystem. Kungens medvetenhet om frimureriets idévärld styrker Anderberg även genom att hänvisa till Kerstin Derkerts *Inledning och kommentar* (1985) till Gustaf III:s drama "Den svartsjuka neapolitanar'n" (1791/1792) och hennes slutsatser att kungen anspelar på frimureriets symbolvärld.

De fyra sista kapitlen tillägnas mordet på Gustaf III. Göran Anderbergs konklusioner är att frimurarorden tog avstånd från mordet samt att det är orimligt att Reuterholm eller hertig Carl varit inblandade. Här lämnar han en kompletterande bild till en fortlöpande diskussion inom den historiska forskningen kring mordets aktörer. I dessa kapitel framstår argumentationen som självständig med välfunna primärkällor till skillnad från bokens tidigare delar som till största delen refererar tidigare forskning.

I bokens förord anges de arkiv som varit aktuella för undersökningen: Reuterholm-Ädelgrenska samlingen i Riksarkivet; Gustavianska samlingen vid Uppsala universitets-

bibliotek; Svenska Frimurare Ordens arkiv och bibliotek i Bååtska palatset, Stockholm. Ur dessa omfattande samlingar har Anderberg gjort axplock och det finns skäl att anta att en mer omfattande arkivstudie av Gustaf III:s ordensliv och eftermäle inom denna kultursfär skulle fördjupa bilden av kungens ambivalenta förhållande till frimurarorden.

I en avslutande epilog ges en utifrån bokens disposition omotiverad skildring av frimurartraditioner i Göteborg. Denna och flera andra hänvisningar i text och bild till Göteborgs frimurarsamhälle – boken är utgiven i samarbete med Frimureriska forskningsgruppen i Göteborg – framstår ofta som sökta och borde ha utelämnats.

Frimuraren Gustaf III är en läsvärd och rikt illustrerad bok som väl uppfyller dess populärhistoriska ambition att ge en översikt över Gustaf III:s roll som frimurare. Författaren har utifrån tidigare forskning och genom inledande källstudier påvisat i vilken omfattning och med vilka strategier Gustaf III engagerade sig i frimureriet – såväl som realpolitiker som dramatiker – från det tidiga 1770-talet och livet ut.

Marcus Willén

Anders Björnsson, *Palatset som Finland räddade* (Stockholm: Atlantis, 2009). 167 s.

Palatset som Finland räddade skildrar historien bakom ett av de få adelspalats i Stockholms innerstad som, trots flera skeden av förändringsiver, bevarats och vårdats pietetsfullt för eftervärlden. De Geerska palatset på Västra Trädgårdsgatan 13 uppfördes år 1774 och var ursprungligen Catharina Charlotta (Ribbing) De Geers änkebostad. Efter en rad olika ägare och hyresgäster har byggnaden sedan 1941 ägts och förvaltats av den finska staten. Sedan dess har huset fungerat som ambassad respek-

tive ambassadörsresidens och spelat en viktig roll i den diplomatiska förbindelsen mellan Sverige och Finland.

Palatsets byggherre var Charles De Geer – förmögen bruksägare, världsberömd insektsforskare och sedermera hovman. Familjen De Geer, med sitt ursprung i Holland, kom att bli en av Sveriges mest förmögna och inflytelserika industrimagnater under 1700-talet och ägde bland annat Leufsta bruk i Uppland. Huset i hörnet av Västra Trädgårdsgatan och Kocksgatan uppfördes efter ritningar av den mångsidige gravören, arkitekten, inredningsarkitekten och hovintendenten Jean Eric Rehn (1717–1793). Förslaget var troligtvis skisser som redan på 1740-talet utförts av hans lärromästare Carl Hårleman (1700–1753). Få arkitekter i Sveriges arkitekturhistoria har haft så stort inflytande som Hårleman, som från 1741 fram till sin död var överintendent på Överintendentsämbetet (chef för den statliga byggnadsverksamheten). Jean Eric Rehns ritningar till De Geers palatset var dessutom tydligt inspirerade av parisiska förebilder, därav den franskt klassicerande fasaden med den avfasade, diagonala hörnentrén som utgör byggnadens signum. Rehn var under 1760- och 1770-talen en av landets mest framstående och produktiva arkitekter. Han inredde bland annat delar av Stockholms slott och Drottningholm i rokokostil och ritade flera gustavianska herrgårdar, som exempelvis Erstavik utanför Stockholm och Ljung i Östergötland. Rehns eklektiska förhållningssätt präglas av ett formspråk som spänner mellan rokokons snirklande stil och den stramare klassicismen.

Boken har tillkommit på initiativ av Eva Torstila, hustru till en av Finlands tidigare ambassadörer Pertti Torstila, och har förverkligats av författaren och historikern Anders Björnsson. Utgivningen skedde i samband med 200-årsjubileet av märkesåret 1809, då Sverige och Finland gick skilda vägar. De utmärkta fotografierna i den rikt illustrerade boken är

tagna av frilansfotografen Katja Hagelstam. Skildringen handlar inte bara om byggnadsverket och dess tillblivelse, utan framförallt om det myller av människor som på olika sätt har anknytning till detta egenartade palats. Det är inte en vetenskaplig publikation, vilket författaren själv understryker i bokens inledning, utan snarare ett "historiskt reportage om ett förnämt hus i centrala Stockholm". Björnsson skriver vidare att han "vill fånga de miljöer och atmosfärer, de tänkesätt och idealbildningar, de figurer och konfigurationer som har existerat och växlat under den tid då huset som sådant utgjort ett så vackert inslag i stadsbilden". I en närmast kåserande stil delger han små anekdoter och glimtar ur överklassens liv och Stockholms historia. En strid ström av personer, relationer och fastigheter passerar revy i bokens olika kapitel. Då och då kryddas texten av citat från skalden Carl Johan Bellman och Anna Maria Lenngren, vilka tillsammans med andra samtida nedtecknade intryck levandegör berättelsen.

En större klarhet i såväl disposition som språk hade ibland varit önskvärd. Det är onekligt svårt att alltid följa med i den snåriga detaljrika återgivningen av människor, titlar, släktskap och egendomar – vars gemensamma länk är palatset på Västra Trädgårdsgatan 13. Även om Anders Björnsson uttryckligen skriver att boken *inte* har någon konst- eller arkitekturhistorisk ambition, menar jag att åtminstone ett kapitel kunde ha haft ett mer traditionellt upplägg i kronologisk ordning. Då hade *Palatset som Finland räddade* även kunnat fungera som referenslitteratur eller uppslagsbok för de som har ett uttalat intresse för arkitekturhistoria och ser huset som en ovanligt välbevarad byggnad från 1700-talet. Resultatet är i stället en något splittrad berättelse, förvisso lovvärd och bitvis riktigt underhållande, om en epok full av människoöden kantad av små och stora händelser av olika slag.

Anna Ingemark Milos